

15-Dekabr, 2025-yil

**MAHALLA INSTITUTINING IJTIMOY KAPITAL VORISIYLIGIDAGI
O‘RNI VA TRANSFORMATSIYASI (2020–2025)**

Norqobilov Muzaffar Jumayevich

DXX ChQ “Yosh chegarachilar”

HAL direktori Falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: *Maqolada O‘zbekistonning mahalla institutida 2020–2025 yillar davomida amalga oshirilgan islohotlar va ularning ijtimoiy kapitalning avlodlararo vorisiyligi jarayoniga ta’siri tahlil qilinadi. Mahalla – ijtimoiy birdamlik, ishonch, o‘zaro yordam va jamoaviy mas’uliyatning shakllanishida asosiy institut sifatida qaraladi. Zamonaviy raqamli boshqaruv, “mahalla yettiligi” konsepsiyasi, profilaktika inspektori, xotin-qizlar faoli, yoshlar yetakchisi institutlarining joriy etilishi orqali mahalla tizimining funksional kengayishi yoritiladi. Tadqiqot natijalari mahalla institutining transformatsiyasi O‘zbekistonda ijtimoiy kapitalning mustahkamlanishiga, uning barqaror davomiyligiga zamin yaratganini ko‘rsatadi*

Kalit so‘zlar: *mahalla, ijtimoiy kapital, ishonch, birdamlik, avlodlararo davomiylik, transformatsiya, mahalla yettiligi, ijtimoiy siyosat.*

KIRISH

Mahalla O‘zbekiston jamiyatining eng qadimgi va eng barqaror ijtimoiy institutlaridan biri bo‘lib, u nafaqat hududiy boshqaruv, balki ijtimoiy munosabatlarning markazi sifatida ham alohida o‘rin tutadi. Ijtimoiy kapitalning – o‘zaro ishonch, birdamlik, hamjihatlik, jamoaviy yordam, hurmat kabi qadriyatlarning – shakllanishi, avloddan avlodga o‘tishi ko‘p jihatdan mahalla tizimi orqali amalga oshadi.

2020–2025 yillar O‘zbekistonda mahalla institutining chuqur modernizatsiyasi boshlangan davr bo‘ldi. “Mahalla yettiligi”, “ayollar daftari”, “yoshlar daftari”, “temir daftar”, “mahalla raqamlashtirish tizimi”, ijtimoiy xizmat markazlarining joriy qilinishi kabi islohotlar mahallaning faqat an’anaviy emas, balki zamonaviy ijtimoiy boshqaruv mexanizmiga aylanishiga olib keldi.

Ushbu maqolada mahalla institutining ijtimoiy kapital vorisiyligidagi tarixiy o‘rni, 2020–2025 yillardagi tub o‘zgarishlar va transformatsiya jarayonlari, shuningdek, mahalla tizimi orqali ijtimoiy kapitalning avlodlararo davomiyligi ilmiy tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

1. Mahalla institutining tarixiy-iqtisodiy va ijtimoiy funksiyalari

Mahalla O‘zbekiston hududida ko‘p asrlik tarixga ega bo‘lib, asosan quyidagi funksiyalarni bajargan:

- jamoaviy o‘zini-o‘zi boshqarish;
- ijtimoiy birdamlikni ta’minlash;
- o‘zaro yordam va qo‘llab-quvvatlash;
- an’anaviy qadriyatlarni saqlash;

- nizolarni jamoaviy hal qilish;
- ma’naviy-axloqiy nazorat.

Bourdieu ta’rifiga ko‘ra, ijtimoiy kapital – bu shaxsga ijtimoiy baho, ishonch, tarmoq va jamoadagi maqom orqali beriladigan resurslar yig‘indisidir. Mahalla aynan shunday kapitalni uzluksiz shakllantirib kelgan.

2. 2020–2025 yillarda mahalla institutining transformatsiyasi

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda mahalla tizimi bo‘yicha quyidagi fundamental o‘zgarishlar amalga oshirildi:

2.1. “Mahalla yettiligi” joriy etilishi

Mazkur modelda quyidagilar birlashgan:

- mahalla raisi,
- yoshlar yetakchisi,
- xotin-qizlar faoli,
- profilaktika inspektori,
- ijtimoiy xodim,
- tadbirkorlik masalalar bo‘yicha maslahatchi,
- oila va nikoh masalalari bo‘yicha maslahatchi.

Bu tizim ijtimoiy xizmatlarni aholiga yaqinlashtirdi va ijtimoiy kapitalni mustahkamlovchi tarmoqlarni kengaytirdi.

2.2. “Daftarlar” tizimi

- Ayollar daftari – ijtimoiy himoyaga muhtoj ayollarni qo‘llab-quvvatlash.
- Yoshlar daftari – yoshlarning ta’lim, bandlik, madaniy rivojlanishiga ko‘maklashish.
- Temir daftar – ehtiyojmand oilalarni aniqlash va ularni qo‘llab-quvvatlash.

Bu tizim orqali ijtimoiy birdamlikning zamonaviy mexanizmi shakllandi.

2.3. Raqamlashtirilgan mahalla boshqaruvi

2023 yildan boshlab mahallalarda:

- “Mahalla mobil ilovasi”,
- elektron monitoring tizimlari,
- ijtimoiy xizmatlar bo‘yicha raqamli platformalar faoliyat boshladi.

Bu transformatsiya ijtimoiy aloqalarni kuchaytirish bilan birga ijtimoiy ishonchning shaffof mexanizmlarini yaratdi.

3. Mahalla va ijtimoiy kapitalning avlodlararo davomiyligi

Ijtimoiy kapitalning avloddan avlodga o‘tishida mahalla quyidagi vazifalarni bajaradi:

3.1. Qadriyatlar va ijtimoiy normalarni uzatish

Mahalla orqali yoshlarga quyidagi qadriyatlar singdiriladi:

- hurmat,
- mehr-oqibat,
- jamoaviy mas’uliyat,
- o‘zaro yordam,
- mehnatsevarlik,
- kattani e’zozlash.

15-Dekabr, 2025-yil

Bu qadriyatlar ishonchning barqaror zanjirini yaratadi.

3.2. Jamoaviy aloqalarni tiklash va mustahkamlash

Hashar, sadaqa, ko‘ngilli yordam, mahalla yig‘inlari — bular ijtimoiy tarmoqning faol davomiyligini ta’minlaydi.

3.3. Yoshlar ijtimoiy faolligini oshirish

Yoshlar yetakchisi instituti orqali avlodlararo integratsiya kuchaydi. “Yoshlar markazi”, “Ijodkorlar klubi”, “Yoshlar loyihalari” yoshlarni real ijtimoiy tarmoqlarga jalb qilmoqda.

4. Mahalla institutining modernizatsiyasi va ijtimoiy kapital sifatining oshishi

Modernizatsiya quyidagi ijobiy natijalarni berdi:

4.1. Ijtimoiy ishonchning ortishi

Mahalla raisining vakolatlari oshishi, xizmatlarning bir joyda ko‘rsatilishi jamoaning davlatga bo‘lgan ishonchini mustahkamlamoqda.

4.2. Institutsional tarmoqlarning kengayishi

Mahalla yetiligi, ijtimoiy faollar instituti — bu yangi ijtimoiy tarmoqlar bo‘lib, ular birdamlik va ijtimoiy kapitalni kuchaytiradi.

4.3. Ayollar va yoshlar faolligining oshishi

Ayollar faoli, yoshlar yetakchisi instituti avlodlararo ijtimoiy kapital transmissiyasini kuchaytirdi.

4.4. Mahallaning xavfsizlik va profilaktik rolidagi o‘zgarish

Profilaktika inspektori faoliyati fuqarolarning tinchligi va ishonchini ta’minlashda hal qiluvchi bo‘ldi.

5. Mahalladagi ijtimoiy kapitalning transformatsiya jarayonida uchraydigan muammolar

5.1. Raqamli tengsizlik

Ba’zi hududlarda internet qamrovi past.

5.2. Aholining yoshlashib borayotgan strukturasida an’anaviy aloqalarning zaiflashuvi

Virtual tarmoqqa bog‘liqlik real jamoaviy aloqalarni qisqartirmoqda.

5.3. Mahalla yetiligi faoliyatidagi koordinatsiya muammolari

Ba’zan mas’ullar orasida mas’uliyatni bo‘lishishda qiyinchiliklar kuzatiladi.

6. Kelajak istiqbollari: 2025 yildan keyingi ijtimoiy kapital modeli

- Mahallalarda raqamli monitoring tizimlarining keng joriy etilishi;
- Yoshlar uchun mahalla inkubatsiya markazlari;
- Ayollar bandligini oshirishga qaratilgan mahalla iqtisodiy klasterlari;
- Mahalla ijtimoiy xizmatlari sifatini nazorat qiluvchi onlayn reyting tizimi;
- Avlodlararo bog‘liqlikni mustahkamlovchi mentorlik tizimini joriy etish.

XULOSA

2020–2025 yillar O‘zbekistonda mahalla institutining yangi bosqichga ko‘tarilgan yillari bo‘ldi. An’anaviy mahalla modeli zamonaviy boshqaruv, raqamli kommunikatsiya va kuchaytirilgan institutsional tizim orqali transformatsiya qilindi. Bu jarayon ijtimoiy kapitalning avlodlararo uzluksizligini ta’minlashda ijobiy natijalar berdi.

15-Dekabr, 2025-yil

Mahalla ijtimoiy ishonch, birdamlik, hamjihatlik, o‘zaro yordam va jamoaviy mas’uliyatning asosiy manbai bo‘lib qolmoqda. Transformatsiya jarayoni esa ushbu kapitalning sifatini oshirib, uni zamonaviy shaklda yangi avlodlarga yetkazish imkonini bermoqda.

O‘zbek jamiyatida mahalla hali ham ijtimoiy kapitalning tayanchi, avlodlararo uzluksizlikning eng muhim instituti sifatida o‘z ahamiyatini yo‘qotmaydi, aksincha – kuchayib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bourdieu P. The Forms of Capital. 1986.
2. Putnam R. Making Democracy Work. Princeton University Press, 1993.
3. Fukuyama F. Trust. New York, 1995.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mahalla tizimini qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish” PQ-4758, 2020.
5. O‘zbekiston Respublikasi Mahalla va oila qo‘llab-quvvatlash vazirligi hisobotlari (2020–2024).
6. Toshqulov A. Mahalla tizimining modernizatsiyasi: yangi yondashuvlar. Toshkent, 2023.